

Sigita Kraniauskiene

Identiteto tyrimo metmenys: kartų identiteto paieška XX a. lietuvių autobiografijose

Santrauka. Sociologams empiriškai nagrinėjant socialinį identitetą, kyla klausimas, ar mokslininkų įgyvendinama socialinė kategorizacija, konkrečiam socialiniam dariniui priskirianti skiriamuosius socialinius požymius, kaip šio darinio identiteto pagrindą, suteikia teisę kalbėti apie tokio identiteto egzistavimą? Į šį klausimą ieškoma atsakymo, pasitelkiant kokybinę generacijų (kohortinių kartų) identiteto – XX a. Lietuvoje – tyrimą. Straipsnyje aptariama bendroji identiteto sąvokos samprata ir jos sąsajos su autobiografiniu pasakojimu, apibrėžiamos kolektyvinio ir individualiojo identiteto sąvokos, teoriškai įvardijamas socialinio identiteto konstravimo procesas socialinės grupės ir socialinės kategorijos atvejais, analizuojamas nominalusis ir realusis identiteto matmenys.

Socialinės tapatybės / identiteto sąvoka

Socialinis identitetas dažniausiai apibrėžiamas kaip bendrinė sąvoka. Tai – žmonių kaip socialinių būtybių, charakteristika ar savybė, t.y. kiekvieno asmens supratimas, kas yra jis ir kas yra kiti. „Identiteto“ terminas turi kategorizuojančią prasmę. *Oxfordo Sociologijos žodynas* šią sąvoką kildina iš lotyniškos šaknies *idem* (*tas pats*), įvardijančios tapatumą bei tęstinumą (*Dictionary of Sociology* 1998; 293).

Oxfordo Anglų kalbos žodynas skiria dvi žodžio reikšmes. Pirmiausia tai yra absoliučios tapatybės sąvoka, reiškianti „tai tapatu tam“. Antra, ji yra atskirumo, išskirtinumo samprata, apibūdinanti nuoseklumą, pastovumą ir tęstinumą laike. Socialinio identiteto teoretiko, britų sociologo Richardo Jenkinso teigimu, *tapatumo* idėją svarstant šių dviejų skirtingų perspektyvų požiūriu, *identiteto* sąvoka vienu metu įtvirtina du galimus lyginamuosius santy-

kius tarp žmonių ar daiktų – panašumą ir skirtumą (Jenkins 1996; 4).

Šiuolaikiniai identiteto tyrinėtojai paprastai vadovaujasi viena pamatine prielaida, jog socialinės tapatybės turinys yra socialinės sąveikos rezultatas. Jis visuomet yra susitarimo padarinys, konvencijų ir inovacijų medžiaga, kuri iš dalies *bendrai* priimta ir suderėta (Jenkins 1996; 4). Taigi neatsiejama identiteto koncepcijos dalis yra *identifikacijos* sąvoka, žyminti aktyvųjį šio reiškinio pradą. Identitetas nėra „tiesiog čia“, jis turi būti nuolatos nustatomas.

Socialinis identitetas, kaip individualus ir *kolektyvinis / bendrasis*¹ požymis, atsiranda identifikacijos procese, kai žmonės kategorizuojami bei susiejami vieni su kitais. Identitetas yra socialiai įgyjamas, socialiai išsaugomas ir socialiai pertvarkomas (Berger 1995; 100). Reikia pripažinti, kad norint suprasti, kas yra socialinis identitetas, svarbu detaliai nagrinėti ne tik jo san-

¹ Angl. *collective*; šiuo atveju – *bendrai kuriamas*.

darą, bet ir tai, kaip jis veikia ir yra sukuriamas. Kitaip sakant, socialinis identitetas yra nuolat konstruojamas, o jo struktūriniai komponentai jungiami į visumą.²

Šiuolaikiniai sociologijos teoretikai viena pagrindinių identifikacijos proceso empirinių išraiškų ir dokumentinių liudijimų laiko autobiografiją – asmens papasakotą savo gyvenimo istoriją (Giddens 2000; Kavolis 1994; 1998; Berger 1995). Autobiografinė naracija yra identifikacijos istorija. Šiame pasakojime pateikiamas asmens supratimas, kas jis toks yra, kaip jis suvokia *save* ir *kitus* konkrečioje socialinėje aplinkoje, kaip juos identifikuoja, kategorizuoja, su jais tapatinasi. Tačiau toks pasakojimas nėra tik individuali ar unikali savivokos paieška bei jos eksplikacija. Individas autobiografiniame pasakojime nekuria socialine prasme visiškai originalių tapatumo modelių. Jis unikaliu būdu priskiria sau *jau egzistuojančias* socialines kategorijas ir šitaip *save* įprasmina socialinėje aplinkoje.

Socialinės kategorijos, arba socialiniai požymiai, susiję su fizinėmis bei kultūrinėmis asmens ypatybėmis ir skirtybėmis. Biografijose papasakojama visuomenėje vykstančios sąveikos, kurioje konstruojamas socialinis identitetas, istorija. Naracija komponuojama iš kasdienių praktikų aprašymo, iliustruojančių savitą identiteto modelį. Kokybinių sociologinių tyrimų šalininkų teigimu, šiame identifikacijos proceso dokumente galima empiriškai aiškiai aptikti tokias svarbias analitines perskyras, kaip *kolektyvinis* ir *individualus identitetas* bei *struktūra* ir *veikla*. Šiomis sąvokomis gali būti apibrėžiamos, pavyzdžiui, lyties ir kartos socialinio identiteto sampratos.

Kolektyvinė ir individuali tapatybė

Kolektyvinės ir *individualios* tapatybės skyrimas yra viena svarbiausių teorinių socialinio

identiteto tipologinių schemų. Abi sąvokos apibūdina tą patį socialinį reiškinį – socialinį identitetą, tačiau jos analitiškai diferencijuoja du netapačius procesinius lygmenis.

Individualus identitetas socialinėje teorijoje suprantamas kaip individo įgytas unikalus ir autentiškas savęs suvokimas. Jau simbolinės sąveikos teorijos pirmtakai W. Jamesas Ch. H. Cooley's ir G. H. Meadas domėjosi, kaip paskiras individas reflektoriai *save* suvokia ir kaip šis savivokos procesas jam padeda pritaikyti visuomenėje. Pirmieji identiteto teoretikai itin domėjosi žmogaus savivokos turinio klausimais ir bandė formuluoti šio turinio struktūros koncepciją. Jų manymu, kiekvienas žmogus yra unikali individualybė, kuri visuomeniniam gyvenimui turi būti „sukultūrinta“ socialinės sąveikos procese.³

Individuali savastis konstruojama socialinės sąveikos procese pasitelkiant savirefleksiją, kai iš prigimties unikali asmenybės dalis įtraukia *kitų* socialiai priskiriamus apibrėžimus į vientisą darinį, todėl šį darinį galima laikyti ir socialiniu identitetu. Kaip pažymi R. Jenkinsas, visiems individualiems identitetams būdinga socialinė kilmė, nes jie konstruojami socialinėje sąveikoje (Jenkins 1996).

Kaip jau minėta, identiteto sąvoka integruoja savyje dvi skirtingas prasmes – panašumą ir skirtumą. Šie prasminiai sąvokos komponentai leidžia aiškiau nubrėžti analitinę ribą tarp individualios bei kolektyvinės tapatybės ir skirti vieną nuo kitos. Jeigu individualūs identitetai išryškina visuomeninės sąveikos rezultatą atskiro individo lygmenyje, *kolektyvinis / bendrasis identitetas* pirmiausia apibrėžia žmonių bendrumą. Jis apibūdina tai, kuo žmonės panašūs ir ką jie turi bendro: tam tikrų panašių ar vieno dų fizinių ypatybių ar socialinių požymių bei praktikų visumą, kuri susiformuoja socialinėje sąveikoje.

² Žodis *konstravimas* čia vartojamas bendrąja prasme ir dažnai sinonimiškai pakeičiamas tokiais žodžiais, kaip *kūrimas*, *formavimas*, *komponavimas*, nurodančiais reiškinio tapimo ir atsiradimo procesą.

³ Tai iliustruoja ir išskirtinis minėtų autorių dėmesys socializacijos procesui.

Individualus identitetas įvardijamas remiantis tokiomis sąvokomis –*savastis, asmenybė*. Jis apibūdina įkūnytą individo *tapatumą sau* bei pastovumą laike. Individuali *tapatybė / tapatumas* išsamiausiai teoriškai aptariamas bei empiriškai nagrinėjamas psichologijoje. Jam nemenką dėmesį skiria ir kai kurie sociologijos teoretikai. Tačiau sociologus metodologus, empirikus, o taip pat ir teoretikus tradiciškai labiau domina tai, kas sukonstruota bendrai, kas jungia žmones, kaip šiame bendrume atsiranda skirtybės.

Taigi sociologinio domėjimosi objektas yra *kolektyvinis / bendras* identiteto aspektas. Konkretūs tokio identiteto pavyzdžiai, žadinantys mokslinę vaizduotę, yra socialinė lytis (moteriškumas ir vyriškumas), amžiaus grupės, socialiniai gyvenimo tarpsniai (jaunystė, socialinė branda, senatvė), etniškumas (rusai, lietuviai ir pan.), profesinis identitetas (sociologai, darbininkai, verslininkai) ir pan. Šiuos identiteto pavyzdžius galima įvardinti pirmiausia kaip *socialinį*, o ne kaip *kolektyvinį* identitetą. T. y. socialinis identitetas, nors ir suprantamas kaip bendrai sukurtas, nenurodo egzistuojančios to identiteto turėtojo organizacinės sandaros. Pavyzdžiui, nagrinėjant socialinės lyties ar kartos identitetą, taip pat negalima kalbėti apie realios grupinės ar organizacinės struktūros egzistavimą. Kolektyvinis socialinis identitetas, priešingai, kalba apie tokios grupės egzistavimą.

Aptariant individualių ir kolektyvinių identiteto aspektų skirtumų problematiką, reikia pažymėti, kad ideologinio disciplinos turinio ir prielaidų nulemtas susidomėjimas kolektyviniais reiškiniais sociologus atvedė akistaton su metodologinio individualizmo problema.⁴ Tai, ką sociologai pažįsta empiriškai tirdami socialinį, t. y. bendrą, identitetą ir identifikaciją, pirmiausia yra *individualios* identifikacijos praktikos, jų iš-

raiškos bei elementai. Pagrįstai kyla klausimas: kaip tokiu atveju galima pažinti *bendras / kolektyvines* identifikacijos praktikas?

Klausimą galima formuluoti ir šitaip: kaip empirinio tyrimo aptinkamose individualiose praktikose atskirti, kas yra individualu ir kas jungia bei atskiria bendrai sukurtus socialinius darinius? Šitaip teorinė individualaus ir kolektyvinio identiteto perskyra, teorijos lygmenyje būdama gana korektiška ir logiška, darosi metodologiškai nenuosekli ir dažnai neproduktyvi, kai susiduria su empiriniu pasauliu. Vieną minėto klausimo sprendimo būdą siūlo kokybinė sociologijos metodologijos kryptis, įvardijama kaip *biografinis metodas*.⁵

Daugelis mokslininkų sutinka, kad *individualaus ir bendro / kolektyvinio* identiteto skyrimas yra tik analitinio pragmatiškumo išraiška (Strauss 1995; Jenkins 1996). Jų teigimu, individualus ir bendras identitetas, arba, vartojant G. H. Meado ir Ch. H. Cooley'o sąvokas, *savastis ir visuomenė*, kaip ir visos kitos socialinių mokslų sąvokos, yra tik abstrakčios perskyros, išreiškiančios įsivaizduojamą aktualią vienybę. R. Jenkinsas teigia, kad socialinis identitetas yra vieta, kur susitinka ir susilydo individualumas ir kolektyviškumas (Jenkins 1996; 17). Tokia *individualių ir kolektyvinių / bendrųjų* identiteto elementų susitikimo vieta ir jų sąveikos proceso empirinė iliustracija yra autobiografija. *Šioji naracija yra individualiojo identiteto reprezentacija, kurios turinys sukuriamas kolektyvinių / bendrųjų ar, kitaip tariant, socialinių identitetų, įgytų socialinėje sąveikoje, pagrindu*.⁶

Kitaip tariant, individualiame identitete visada galima atpažinti bendresnės struktūros – socialinių identitetų apraiškas. Jos aptinkamos kaip kasdienės socialinės sąveikos praktikos, įvardijamos remiantis socialinėmis kategorijomis.

⁴ Plačiau apie tai žr.: Norkus 1996.

⁵ Plačiau apie tai žr.: Thompson, 1990; Bertaux, 1981, 1991.

⁶ Čia atmetamos savivokos naracijos, pateikiamos kaip psichoanalitiniai projektai, apie kuriuos kalbėjo A. Giddensas, taip pat ir P. Bourdieu *biografinės iliuzijos* samprata. Plačiau apie tai žr.: Giddens 2000; Bourdieu 1987.

Galima teigti, kad į individualią savasties istoriją komponuoja tokios esminės, reikšmingiausios socialinio identiteto formos, kaip *lytis, etniškumas, giminystė* bei *amžius*.

Grupė ir kategorija kaip socialinės tapatybės atmainos

Sociologai, kurie bando konceptualiai apibrėžti socialinį identitetą, paprastai teigia, kad visuomeninio socialinio darinio savivoka gimsta socialinės identifikacijos dialektikoje – grupinės identifikacijos ir socialinės kategorizacijos sąveikoje (Jenkins 1996). Socialinio identiteto egzistavimo pagrindas yra socialinės identifikacijos procesas, kurio sudedamosios dalys yra *grupinė identifikacija* ir *socialinė kategorizacija*. Tai rodo, kad, aptariant bet kurią socialinio identiteto raišką, visada vadovujamasi išankstine prielaida, įvardijančia realų socialinio junginio egzistavimą.

Sociologijoje tradiciškai skiriami dviejų tipų socialiniai junginiai: *socialinė grupė* ir *kategorija*. Apibrėžiant *socialinę grupę* visada pabrėžiamas sąmoningas grupės narių tarpusavio *atpažinimas*, kuris leidžia apie kalbėti apie socialinio junginio išskirtinumą ir jį laikyti savarankišku socialiniu vienetu. *Socialinė kategorija* yra klasifikacinės ar tipologinės schemos išskirtas populiacijos vienetas, kurio pobūdį ir sudėtį įvardija, apibrėžia išorinis stebėtojas (-ai), atrenkantis klasifikavimo kriterijus ir analitiškai skiriantis šią kategoriją (Mann 1983; 34). Pirmuoju atveju socialinio junginio nariai tapatina save su grupės nariais, – jie žino, kas jie yra ir kokiam junginiui priklauso. Antruoju atveju nariai *nebūtinai gali* žinoti apie savo narystę ar priskyrimą socialiniam junginiui. Pirmojo socialinio vieneto egzistencija priklauso nuo to, kiek jis suvokiamas šio junginio narių ir tokiu laikomas išorės stebėtojų, antrojo – kiek jis atpažįstamas kaip atskiras junginys išorės stebėtojų.

Identifikacijos procesą galima skaidyti į tris analitiškai netapačius struktūrinius procesus: 1) objekto atpažinimą; 2) rūšinės kategorijos priskyrimą / tapatinimą ir 3) šios kategorijos pasisavinimą / tapatinimąsi. Ši įprasta identifikacijos samprata implikuoja išvadą, kad realiai identifikacija galima tik socialinėje grupėje. Grupės nariai atpažįsta vieni kitus ir įvardija save kaip atskirą rūšinę socialinę kategoriją, kuri tampa jų kolektyvinio identiteto pagrindu. Kolektyvinio identiteto pasisavinimą / tapatinimąsi jie liudija savo elgesio praktikomis bei išvada. Išorės stebėtoju tai yra lyg simboliniai grupės identiteto ženklai, kurie leidžia atpažinti atskirų individų grupinę narystę ir juos įvardinti bendra rūšine kategorija arba sąvoka.

Socialinėje grupėje grupės *įvardijimai / tapatinimai*, kuriuos sau priskiria jai priklausantys individai ir kuriuos formuluoja išorės stebėtojai, dažnai sutampa, nors kai kada gali ir neatitikti. Tokioje grupinio identiteto konstravimo bei palaikymo socialinėje dinamikoje nustatomos grupės ribos. Galima stebėti ir tai, kad grupės narių pateikiamas apibrėžimas dažniausiai neginčijamai priimamas anapus simbolių grupės ribų ir pripažįstamas kaip realus kolektyvinio identiteto pagrindas. Tačiau tais atvejais, kai grupės deklaruojamas identitetas nesutampa su socialine kategorizacija, socialinė grupė išlieka, o jos ribos yra aiškiau matomos.⁷

Socialinės kategorijos atveju, kai kalbama apie abstraktų socialinį junginį, susiduriame su *identiteto sąvokos apibrėžimo* problema. Socialinę kategoriją apmąstantiems ar konstruojantiems išorės stebėtojams bei tyrėjams kolektyvinis tapatinimasis, kaip grupinės identifikacijos aspektas, tampa nereikšminga, nebūtina socialinio junginio charakteristika. Kitaip tariant, šis grupinės identifikacijos elementas nėra pagrindas sudaryti socialinę kategoriją, nes paprasčiausiai jo gali ir nebūti. Kategorijai priskiriami in-

⁷ Socialinių grupių ribas plačiau nagrinėjo R. Jenkinsas (1996) bei norvegų antropologas F. Barthas (1969).

dividai realiai gali būti neįsitraukę į tiesioginę socialinę sąveiką vienas su kitu, o tai yra grupės identifikacijos esmė.

Todėl nuoseklus socialinio identiteto konstravimo procesas čia negalimas, nes jo visuminė struktūra yra išardyta ir nepilna, – stokoja vieno struktūrinio elemento – sąmoningo priskiriamo kolektyvinio identiteto *pasivavinimo / tapatinimosi* individualiame savivokos lygmenyje. Šiuo atveju socialinis junginys atpažįstamas ir įvardijamas, nepaisant socialinės kategorijos narių savivokos. Individai aktyviai nedalyvauja šiame sąveikos procese – identifikacijoje. Taip mokslinėje analizėje visada lieka vietos abejonėms, ar individas, kurį atpažįstame kaip priklausantį duotai kategorijai ir priskiriame jai, atsižvelgdami į jo turimus socialinius požymius bei jo atliekamas socialines praktikas, išties priima šią socialinę kategoriją kaip kolektyvinio ar tiesiog socialinio identiteto pagrindą, t.y. ar individas tapatinasi su jam bandoma pritaikyti socialine kategorija.

Nominalus ir realus tapatybės matmuo

Empiriškai tiriant socialinį identitetą kyla klausimas: ar mokslininkų įgyvendinama socialinė kategorizacija, kai socialiniame žmonių junginyje jie išvelgia būdingus skiriamuosius požymius ir juos įvardija kaip šio darinio identiteto pagrindą, iš tiesų suteikia teisę kalbėti apie tokio identiteto egzistavimą?

Perfrazuojant R. Jenkinso mintis apie analitinę identifikacijos ir kategorizacijos perskyrą, galima teigti, kad nors kategorizacija, t.y. atpažinimas ir priskyrimas, įvardija imanentinį socialinio junginio identitetą, ji nebūtinai realiai tokį ir sukuria. Šią teorinę problemą geriausiai iliustruoja konkrečių istorinių, socialinių ir kultūrinių identitetų tyrinėjimų atvejai ir juose ke-

liamas istorinės arba *kohortinės kartos*⁸ / *generacijos identiteto* klausimas: ar mes galime pagrįstai kalbėti apie *realiai* egzistuojantį kohortinės kartos identitetą?

Juk *realiai* bendras kohortinės kartos identitetas, kaip abstrakti kategorija, nenumato nei sąveikos tarp jos narių, nei pastarųjų sąveikos su kitomis visuomeninėmis grupėmis, nors būtent toks simbolinės sąveikos procesas yra tokio bendro socialinio identiteto susiformavimo pagrindas. Tačiau, nepaisydami ankstesnių nuorodų, drįstume teigti, kad tokia bendro socialinio identiteto forma, kaip kohortinės kartos identitetas, egzistuoja.

Teoriškai problema išsprendžiama papildžius bendrąjį identiteto sąvokos apibrėžimą. Jis neturėtų atmeti ir išardyti nuoseklus identifikacijos proceso, taigi ir neleistų paneigti tokio identiteto galimybes. Koreguojama identiteto samprata numato du identifikacijos matmenis – *nominalų* ir *realų*. Identifikacijos procesas, išlaikydamas visas savo sudedamąsias dalis, gali vykti skirtinguose lygmenyse ir nebūtinai lygiagrečiai.

Nominalus matmuo, pasitelkiant R. Jenkinso pasiūlytą sampratą, apima tai, kaip grupė ar kategorija yra apibrėžiama diskurse (Jenkins 1996; 87). Tai yra identiteto įvardijimas, kurį gali pateikti tiek jį turintis individualus grupės narys, tiek visa grupė, tiek išorinis stebėtojas (pavyzdžiui, mokslininkas, klasifikatorius, teisinė institucija ir pan.). *Realusis matmuo* apima socialinio identiteto nulemtą ar implikuojamą socialinių praktiškų lygmenį. Diskursyvus elementas šiuo atveju nėra svarbus; svarbu tai, kaip elgiasi individai ir kokioje konkrečioje socialinių santykių sistemoje jie yra. Būtent socialinės praktikos lygmuo leidžia rekonstruoti identitetą socialinės grupės ir socialinės kategorijos atvejais.

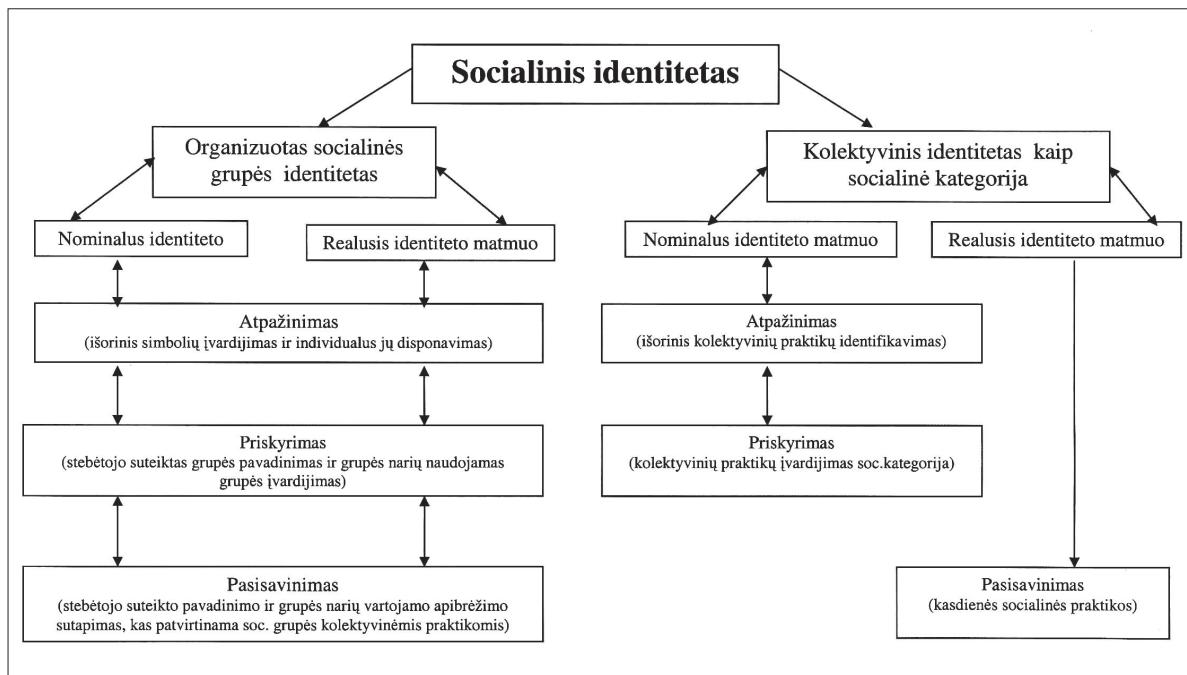
⁸ *Kohortinės kartos* terminas apibrėžia vienodo ar panašaus amžiaus žmonių grupę, sujungtą bendro demografinio įvykio ir/ar istorinės patirties, kurios pagrindu yra susiformavusi specifinė šios grupės narių pasaulėžiūra, atskirianti juos nuo kitų panašių junginių (Pilcher 1995; 23; Riley 1998; Miller 2000; 30).

Taigi grupinės identifikacijos atveju galima kalbėti apie atpažinimą, priskyrimą / tapatinimą ir pasisavinimą / tapatinimąsi (tam tikrų elgesio praktikų atlikimą, išvaizdos reprezentacijas ir t. t.), vykstančius tiek nominalioje, tiek realioje plotmėse. Tačiau kategorizuojant kolektyvinę identifikaciją vyksta skirtinguose lygiuose: pasisavinimas (arba nepasisavinimas) / tapatinimasis – realiame, o atpažinimas ir priskyrimas / tapatinimas – nominaliame (žr. pav. Nr. 1). Tyrinėtojas arba kategoriją konstruojantis klasifikatorius įvardija atskiras socialines praktikas ir požymius kaip konkretaus socialinio junginio identiteto išraišką. Tai rodo, kad realybėje galima ir neatrasti organizuotų kolektyvinių grupės identitetų, bet yra įmanoma analitiškai apibrėžti ir skirti kategorinius socialinius identitetus, atpažįstant socialines elgesio praktikas ar išvaizdos reprezentacijas, kurios būdingos šios kategorijos nariui.

Kohortinė karta, skirtingai nei kiti socialiniai identitetai, pavyzdžiui, lytis, nėra sukonstruota objektyvių biologinių skirtumų pagrindu.

Pagrįstai klausiami, kas objektyviai jungia vienos kohortinės kartos narius, jeigu jie nėra to paties amžiaus, o juos skiria 5, 8 ir net 20 metų? Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad kartą, o tiksliau – *kohortinę kartą* kaip socialinį identitetą, galima „atpažinti“ ir teoriškai apibrėžti, t.y. nominaliai identifikuoti tik remiantis realiomis identiteto reprezentacijomis – bendros socialinės patirties dėka įgytų socialinių požymių, kurie atsiskleidžia socialinėse praktikose skirtinguose visuomenės institutuose. Čia tiktų klausti: ar esama tokių socialinių situacijų, kai kohortinės kartos nariai realiai ne tik pasisavina, t.y. demonstruoja tam tikras socialines praktikas bei savybes, bet atpažįsta ir priskiria šių praktikų bei savybių visumą savo laikotarpiui, o viešuosiuose diskursuose nominaliai identifikuojasi su „savąja karta“? Be abejo, tokie abipusiai identiteto pripažinimai leistų pagrįstai teigti, kad visuomenėje realiai egzistuoja tam tikros „kartos“ identitetas.

Atsakymo į šiuos klausimus ieškota tyrinant 1910–1957 metais gimusių lietuvių auto-

1 pav. Struktūriniai socialinio identiteto elementai

biografinės naracijos⁹. Vienas iš pagrindinių tyrimo uždavinių buvo nustatyti ribas tarp kartų ir atskleisti jų identiteto specifiką, kuri ir padėtų šias ribas nubrėžti.

Nominalios ir realios trijų kohortinių kartų ribos

Nagrinėjant socialinį identitetą, jo turinį bei kaitą autobiografijose, neišvengiamai susiduriama su objektyviais biologiniais autorių duomenimis, lytimi ir amžiumi. Remiantis šiais požymiais gyvenimo istorijose socialiai struktūrizuojamas tapatybės konstravimas. Statistinis autoriaus amžiaus kintamasis yra daugiareikšmis, turiningas sociologinis faktas, nurodantis skirtingus žmogaus socialinio identiteto atvejus. Amžius nusako asmens narystę viename ar kitame institucionalizuotame asmens gyvenimo tarpsnyje, pasižyminčiame konkrečia socialine specifiką, socialiniu instituciniu režimu: elgesio normomis, formalių socialinių vaidmenų rinkinio taisyklėmis, specifinėmis socialinėmis praktikomis bei lūkesčiais jų atžvilgiu.

Amžius atskleidžia asmens priklausomybę konkrečiam istoriniam laikotarpiui, turinčiam politinį, istorinį, ekonominį, kultūrinį bei socialinį pavadinimą bei turinį. Žmogaus amžius iš dalies rodo, kokias socialines transformacijas jam teko patirti (ir kuriuo savo gyvenimo tarpsnyje). Būtent ši patirtis, kaip minėta, sociologų yra laikoma specifinio asmens tapatinimosi ir tapatinimo su kitais individualiais, patyrusiais šiuos įvykius tame pačiame gyvenimo tarpsnyje, pagrindu. Remiantis tokiu socialiniu identitetu, apibrėžiamas savitas socialinis junginys visuomenėje – *kohortinė karta / generacija*.

Galima daryti prielaidą, jog tam, kad galėtume įvertinti ne tik demografinius, bet ir vertybinius pokyčius, o taip pat ir savęs bei savo laikotarpio suvokimo skirtumus, būdingus atski-

roms kohortinėms kartoms, reikia, kad šių kartų nariai jau būtų perėję intensyviausią savo socializacijos tarpsnį ir pasiekę socialinę brandą. Tai pasirodo esą labai svarbu analitiniam medžiagos ir paties reiškinių pažinimui. „Istorinis laikas“, t.y. socialinis laikotarpio kontekstas, į gyvenimo istorijos naraciją įkomponuojamas jau susivokus savyje, kitaip tariant, jau pasiekus socialinę brandą ir įsitvirtinus visuomenėje. Iki tol autobiografinėje naracijoje vyrauja tik vidinis gyvenimo laikas, A. Giddenso žodžiais kalbant, individualizuota *Aš naracija* (Giddens 2000). Sociologas taip pat pripažįsta, kad individas rašydamas nepramanytą biografiją, t.y. tokią, kuri remiasi jo sąveikos su kitais realiame gyvenime istorija, „privalo nuolatos integruoti išorės pasaulyje vykstančius įvykius ir surikiuoti juos į tęstinę savo „istoriją“ (Giddens 2000; 76).

Galima daryti prielaidą, kad parašyti savo autobiografiją nepakanka psichoanalitinės savirefleksijos, bet reikalingas ir *sociologinis* požiūris į save, kuris susiformuoja visuomeninėje sąveikoje, socializacijoje ir yra paliudijamas per nusistovėjusias ar kintančias asmens socialines sąveikos praktikas kasdienybėje. Susipažinus su skirtinguose gyvenimo tarpsniuose esančių žmonių autobiografijomis, galima sakyti, kad sociologinis požiūris į save susiformuoja jiems pasiekus socialinę brandą, demografiškai tariant, įkopus į ketvirtą savo gyvenimo dešimtmetį. Kaip parodė autobiografijų analizė, nuo šio amžiaus gyvenimo istorijose išryškėja ir savęs, kaip tam tikro istorinio laikotarpio „kūrinio“, suvokimas. Jis atsiskleidžia ir kaip imanentinis, kylantis iš paties asmens, ir kaip kitų priskiriamas tam asmeniui, o drauge ir jo bendraamžių visumai, identitetas.

Taigi *sociologinio požiūrio* į save atsiradimo data gyvenimo istorijose tampa vienu iš analizės medžiagos atrankos kriterijų. Svarbu ir tai, kad

⁹ 1995 m. Vilniaus ir Helsinkio universitetai surengė autobiografijų konkursą, kurio medžiaga tapo tolimesnių kartų identiteto tyrimo pagrindu.

tokio pobūdžio apmąstymuose apie savo gyvenimą mes galime atrasti konkrečius analitinius vienetus – *procesines struktūras* (Фукс–Хайнриц 1994; 32)¹⁰. Jos tampa svarbiu elementu, diferencijuojančiu kohortinės kartos tapatybės turinį. Procesinės struktūros nėra vien tik konkrečios gyvenimo raidos formos, bet ir šių formų paaiškinimai, kuriuos pateikia *pats* autorius. Kitaip tariant, tai paties autoriaus siūlomos *savo* ir *kitų* socialinių veiksmų interpretacijos. Būtent pastarasis reflektyvumo aspektas ir reikalauja, kad egzistuotų minėtas sociologinis požiūris į savo biografiją.

Taigi autorių pateiktos panašios ar net tapčios savosios tam tikro istorinio laikotarpio socialinės patirties interpretacijos tampa jų priskyrimo vienai ar kitai kohortinei kartai pagrindu. Toks identitetas analitiškai sukonstruotas, atlikus *socialinę kategorizaciją*. Šitaip sukonstruotame kohortinės kartos identitete nematysime sąmoningo savęs priskyrimo kartai, savęs tapatinimo su šiuo socialiniu junginiu. Čia svarbus *realus asmens tapatinimasis* su konkrečių socialinių transformacijų patirtimi, įvardintomis socialinėmis praktikomis, priskirtomis konkrečiam istoriniam tarpsniui bei šių praktikų interpretacija, bendra tam tikrai žmonių visumai. Būtent tai leidžia nustatyti autoriaus priklausomybę konkrečiai kohortinei kartai.

Įvardijant kohortinių kartų ribas ir jų identiteto turinį, analitiškai be galo svarbus tampa *nominalus* identiteto matmuo. Autobiografijų medžiaga suteikia galimybę nustatyti šį svarbų kohortinės kartos identiteto apibrėžimo kriterijų. Nominalus bei savarankiškas autoriaus savęs priskyrimas tokiam socialiniam junginiui – pasakymų „mano karta“ ir pan. vartojimas – padėjo nubrėžti galutines ribas tarp kohortinių kartų. Ši nominali identiteto deklaracija patvirtina

na ir pasirinkto teorinio trijų kohortinių kartų modelio empirinį pagrįstumą.

Tyrimo raidoje ir buvo skirtos trys kohortinės kartos. Jos apima šiuos gimimo metus: 1910–1922, 1923–1944, 1945–1957. Įdomu tai, kad būtent antrosios kohortinės kartos autoriai savo gyvenimo istorijose aiškiai tapatinasi su šiuo socialiniu junginiu. Jie tiek *nominaliai*, tiek *realiai* atpažįsta, priskiria ir pasisavina konkrečias socialines praktikas bei jas įvardijančias socialines kategorijas, ir tai tampa jų identiteto pagrindu. Būtent tokiu išsamium kartos identiteto aprašymu reziumuojama 1930 m. gimusio autoriaus autobiografija.

Baigdamas savo gyvenimo istoriją, norėčiau dar užsiminti vieną aplinkos poveikio žmogui veiksnį. Turiu galvoje mūsų kartai (patamsinta mano – S. K.) tekusį laikmetį. Manychiau, kad jis paveikė ne tik mano gyvenimą. Pirmas dešimtmetis, kada, mano manymu, susiformavo pirmosios, tačiau tvirtiausios nuostatos, teko Lietuvos nepriklausomos valstybės tvirtėjimo metams. Stebėjimas, kaip dirbo, gyveno seneliai ir tėvai, kokias žinias įdiegė pirmieji mokytojai, liko įsimintinos visam gyvenimui. Bet štai 1940-tųjų vasara. Mokykloje rudenį diegiamos jau kitokios nuostatos ir kitoks požiūris į Tėvynę, jos žmones, kalbą, religiją. Po metų – vėl kiti vėjai. Vėl neigiama tai, kas ką tik buvo pradėta įteigti. Labiausiai paveikė psichiką karo baisumai, šurpūs žudynių atgarsiai...Daug galima būtų suskaičiuoti skriaudų kurias patyrė mūsų krašto žmonės tais negandų metais. Aš taip pat per visą gyvenimą nešiausi skriaudą dėl neįgyvendintos svajonės įsigyti norimą profesiją. Netapau statybininku, netapau pedagogu [...]. Sunkaus darbo, nuolatinės įtampos, tiesiog baimės dėl netikrumo išsekinti pasiligojo ir anksti pasimirė tėvai. Man pačiam daugelį metų teko kovoti su sunkia liga. Ligos persekiojo ir kitus artimuosius. Buitiniai nepritekliai taip pat veikė gniuždančiai. Per didelį vargą: dirbant arba mokantis neakivaizdiniu būdu pavyko įsigyti aukštąjį išsilavinimą. Ką jau bekalbėti apie kokią didesnę svajonę. Svarbiausia, man atrodo, kad gyvenau dorai. Nesu niekam skriaudų padaręs, smarkiai įžeidęs, apgavęs. Tik apmaudu, kad ne tuo

¹⁰ Procesinių struktūrų apibrėžimą pasiūlė vokiečių sociologas F. Schutze (Фукс–Хайнриц 1994; 32). Procesinės struktūros – tai gyvenimo raidos formos, atrastos žmogaus gyvenime ar kurioje nors jo atkarpoje. Jos nėra tiesiogiai apčiuopiamos pačiame gyvenimo vyksme, bet greičiau nustatomos vyksmo paaiškinimuose ir randamos pačioje biografijos kompozicijoje. Tokios analizės tikslas, anot jo, – atskleisti „biografinį formavimąsi“ ar, kitaip tariant, identifikacijos procesą, savęs vaizdo kūrimą.

*laiku gimiau. Ne taip, kaip dainoje sakome – nei per anksti, nei per vėlai... Gal per vėlai, nes normalaus gyvenimo Lietuvos nepriklausomos valstybės metais neteko patirti – buvau tik dešimtmetis, kai jis nutrūko užgriuvus rusams. Per anksti nes vargu ar besulauksiu geresnių laikų. Jei ir keisis palengva gyvenimas į gerąją pusę, aktyviai dalyvauti, suprantama, nebebus galimybės. Taip jau susiklostė, kad nepriteklių pilna buvo vaikystės ir paauglystės metais, nelengva buvo atsisoti ant kojų ankstokai pradėjus savarankišką gyvenimą. Ir štai toks pat sunkus laikmetis gyvenimo saulėlydyje. Kodėl, Viešpatie, tokia mūsų kartos dalia?**

Pirmosios ir trečiosios kohortinės kartos identitetas nustatomas, t.y. karta kategorizuojama, priskiriant išskirtas procesines struktūras, bendresnes socialines kategorijas bei elgesio praktikas. Pirmoji kohortinė karta susiejama su intensyviomis formalaus švietimo praktikomis, kurios savitai veikia šios kartos konstruojamą identitetą, įvesdamos naujus savęs realizacijos visuomenėje būdus. Trečioji kohortinė karta iš jos atstovų autobiografijų atsiskleidžia kaip savotiškai užsidariusi savame laike. Šios kartos intensyviausias integracijos į visuomenę gyvenimo tarpsnis bei socialinė branda vyko „socializmo kūrimo ir įsigalėjimo“ Lietuvoje periodu. Ši specifinė socialinė tikrovė įrėmintą dviejų nepriklausomybių ir kitokių socialinių, politinių, ekonominių kontekstų.

Trečiosios kohortinės kartos narius vienija tarybinio tarpsnio socialinės tvarkos, organizavusios bei disciplinavusios jų gyvenimo trajektorijas, pasirinkimus, patirtis. Be abejo, autoriai išmokę gyventi ir įsitvirtinę savo laikotarpyje, aščiau patiria ir šio laikotarpio ribas, o kartu jaučia savotišką savo gyvenimo, susijusio su nebeegzistuojančia socialine realybe, beprasmiškumą. Galima manyti, kad šios kohortinės kartos autorių identitetas susijęs su savitu brandos tarpsnio ribų reliatyvumo išgyvenimu bei neadekvačiu institucionalizuotų gyvenimo tarpsnių perėjimu.

Be aiškiai matomų vėlyvo brendimo problemų deklaravimo, kuris detaliau bus aptartas tolesnėje interpretacijoje, trečiosios kartos autorių tekstuose išryškėja mintis, kad jų įsitvirtinimą visuomenėje nutraukė politinės, ekonominės bei socialinės reformos; 40–50 metų gyvenimo tarpsnis, kuriame jau pasiekiamas stabilumas, aukščiausias statusas visuomenėje (Broom, Bonjean, Broom 1992; 280–289), liko savotiškai išmestas iš visos gyvenimo raidos, pasikeitus „žaidimo taisyklėms“. Autoriai priversti tapti lyg ir socialiai nesavarankiški. Viena vertus, jie nieko nebeturi; viską reikia pradėti vėl nuo pradžių: grįžti prie ankstesniam gyvenimo tarpsniui priskirtinų integracinių praktikų. Kaip teigia 1956 m. gimusi autorė:

Mastau apie savo ateitį. Nuo [antrosios dukros] gimimo nedirbu, nežinau, nė už ko stvertis. Žinios mano pasenę, nemokų užsienio kalbos, nemoku dirbti su kompiuteriu. Dabar dar labai reikalinga namuose, daug padedu savo mergaitėms. [...] bet ar tai mano ateitis? Kartais susimąstau, ar daug tokių, kaip aš.

Kita vertus, autoriai jaučiasi išstumti iš aktyvaus visuomeninio gyvenimo: jie nemoka gyventi naujomis sąlygomis, turi užleisti vietą tiems, kurie tai moka, – jaunesniems. Galiausiai šie asmenys lyg ir priversti „atsistatydinti anksčiau laiko“ ar „išeiti į pensiją“ – staiga peršokti į tokį institucionalizuotą gyvenimo tarpsnį, kuris įvardijamas *senatvės* terminu. Kaip teigia kitas šios kartos atstovas, gimęs 1945 m. – „mums lieka tik mūsų metai – mūsų turtas“.

Empiriniai kohortinių kartų / generacijų žymekliai

Empirinės trijų kohortinių kartų ribos nustatytos atsižvelgiant ir į antrinės socializacijos tarpsnyje patirtas istorines, socialines, politines bei ekonomines transformacijas,¹¹ su kurių patirtimi save identifikuoja autoriai. Nagrinėjamu

* Informantų kalba netaisyta (red. past.).

¹¹ Šios ribos nėra labai griežtos – kiekvienai kartai galima teikti 1–2 metų paklaidą.

atveju tokiomis transformacijomis laikomas Antrasis pasaulinis karas, Lietuvos nepriklausomybės praradimas, pokaris, kurio metu ir vyko pagrindiniai socialiniai pokyčiai visuomeninėje sandaroje. Beje, šių įvykių, kaip pagrindinių socialinę atmintį formuojančių faktų, svarbą patvirtina 1989 m. V. Gaidžio, D. Tureikytės bei I. Šutinienės (Gaidys *et al.* 1991; 77–87) ir 1994–1995 metais I. Šutinienės (Šutinienė 1996; 33–60) atliktų istorinės lietuvių atminties kiekybinių tyrimų duomenys.

Lietuviai svarbiausiais įvykiais Lietuvoje nuo 1930 iki 1989 metų laiko Antrąjį pasaulinį karą, Lietuvos prijungimą prie TSRS, stalinines represijas (Gaidys, Tureikytė, Šutinienė 1991). Tie įvykiai susiję su tradicinio gyvenimo būdo transformacija, kuri, nepaisant politinės bei ekonominės represijos pobūdžio, buvo moderni. Pagrindiniai šios transformacijos akcentai: sparti industrializacija, miestų augimas, migracija iš kaimo į miestą, didėjanti formalusis švietimo specializacija, gyvenamosios erdvės pertvarkymas (melioracijos ir butų planavimo politikos padariniai), išplėstinių šeimų skaidymasis į branduolinius, šeimos struktūros kaitos legitimacija (santuokos nutraukimo, nepilnų šeimų ir vienišų motinų juridinis pripažinimas) (Stankūnienė 1995). Šių modernių ir ankstesnių, dramatiškų bei represyvių transformacijų patirtis skirtingais socialiniais gyvenimo tarpniais ir skiria kohortines kartas vieną nuo kitos.

Išskirtų kohortinių kartų modelį ir tokių identitetų egzistavimą bei šių socialinių junginių ribas patvirtina minėtas lietuvių istorinės atminties tyrimas (Gaidys, Tureikytė, Šutinienė 1991; 80). Jame išskirti generaciniai vienetai tapatinami su gimusiais 1930–1934 ir 1940–1949 metais. Vadovaujantis K. Manheimo pateikta kartų koncepcija (1952), generaciniai vienetai – socialiai bei politiškai aktyviausia kartos dalis.

Taigi vyresnio generacinio vieneto išskyrimas iš dalies patvirtina antrosios *kohortinės perėjimo kartos* (1923–1944 m. gimimo) egzistenciją, nes V. Gaidžio ir kt. skirtas pirmasis generacinis vienetas patenka į mūsų išskirtos antrosios kohortinės perėjimo kartos ribas.

Dėl antro generacinio vieneto ribų 1940–1949 metų galima būtų ginčytis. Straipsnyje pateiktoje diagramoje matyti, kad savo aktyvią asmeninę konkrečių istorinių įvykių atmintį labiau demonstruoja 1945–1949 metais gimęs generacinis vienetas. Antrasis generacinis vienetas, kaip teigia straipsnio autoriai, akcentuoja kitus įvykius. Jei pirmajam itin svarbūs 1939–1952 metų įvykiai (jų aktyvios socializacijos tarpsnis socialinės transformacijos periodu)¹², tai antrasis labiausiai iš visų kitų amžiaus grupių pabrėžia Atgimimo tarpsnį ir palyginti mažai „mena“ 1939–1952 metų įvykius. Tokias tendencijas galima paaiškinti tuo, kad šis generacinis vienetas, o drauge ir mūsų išskirta trečioji kohortinė karta, gimusi 1945–1957 m., „nubrėžia“ simbolines ribas, skiriančias ją nuo kitų kartų. Viena vertus, 1939–1952 metų įvykiai (čia reiktų didesnio tikslumo) trečiajai kohortinei kartai yra netiesioginė patirtis, todėl jie jai nerūpi. Pavyzdžiui, kaip rašo viena tos kartos autorė, gimusi 1949 metais:

[...] man Smetona, nepriklausomybė atrodė kaip tolimas mirażas, atgyvenęs senas nereikalingas rakan-das. O ir tarp klasės draugų tokių kalbų niekad nesu girdėjusi. Visi gyvenome dabartimi ir negalvojome, kad gali būti kitaip. Ką čia suksi sau galvą dėl tokių „niekų“?

Tokią prielaidą patvirtintų tame pačiame straipsnyje pateikta išvada apie A. Smetonos veiklos vertinimą. Daugiausia neturi nuomonės šiuo klausimu – gimę 1949–1959 metais. Kita vertus, išskirtinis Atgimimo svarbos akcentavimas reikštų lyg ir norą paneigti savo socializacijos ir

¹² Autoriai išryškina tam tikrą „autobiografinę“ atmintį, kai įvykiai prisimenami kaip asmeninis išgyvenimas. Tokia, anot jų, asmenine ir drauge kartą vienijančia patirtimi paminimas Antrasis pasaulinis karas (23%) bei stalininės represijos (28%) (Gaidys, Tureikytė, Šutinienė 1991; 81).

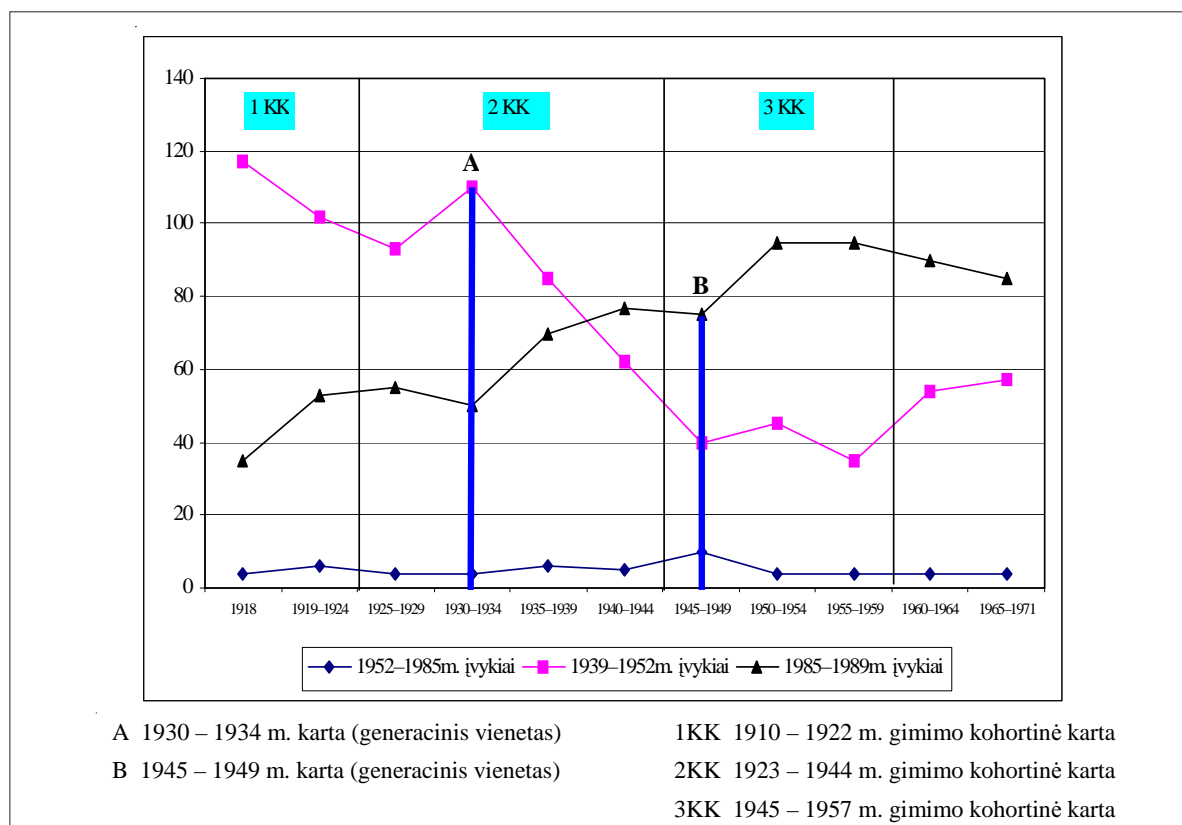
integracijos visuomenėje gyvenimo tarpsnį tarybinėje realybėje kaip simboliškai bevertį, taip perteikiant norą išsiveržti iš „įkalinimo“ savajame laikotarpyje.

1 grafike pateikiamas kohortinių kartų modelis, kuriame mūsų kohortinių kartų schema sugretinama su V. Gaidžio, D. Tureikytės, I. Šutinienės pateikta kartų diferenciacijos specifika. Grafike vaizduojamas vienuolikos 1918–1971 metų gimimo kohortų pasiskirstymas pagal skirtingų istorinių laikotarpių įvykių svarbos asmeniniame gyvenime traktavimą. Įvykiai apjungti į tris grupes: 1939–1952 m. (Ribentropo–Molotovo paktas, Lietuvos prijungimas prie TSRS, II pasaulinis karas, pokario laikotarpis, pokario represijos, kolūkių kūrimas); 1952–1985 m. (su Chruščiovo laikų „atšilimu“ susiję įvykiai); 1985–1989 m. (Atgimimas, Gorbačiovo pertvarka)

(Gaidys, Tureikytė, Šutinienė 1991; 83). Pateikiami suminiai atsakymų atskirose kohortose rezultatai procentais. A ir B raidėmis pažymėti V. Gaidžio, D. Tureikytės ir I. Šutinienės skirti generaciniai vienetai. Grafike pavaizduoti ir trys „sektoriai“, žymintys kohortinių kartų ribas, nustatytas šioje analizėje.

* * *

Baigiant aptarti socialinio identiteto konstravimo klausimus, reiktų pritarti šiai Anselmo Strauso minčiai. Gyvenimo istorijos naracija, anot jo, pateikia ne tik asmenines istorijas, bet ir socialinę istoriją (Strauss 1996; 5). Biografijos procesas remiasi tiek individualumu, tiek bendrumu, nes individualios patirtys dažnai atsiranda identiškų ir daugeliui bendrų įvykių pagrindu. Tai, kas bendra, šiuo atveju išryškėja kaip

Grafikas. Kohortinės kartos, kohortos ir generaciniai vienetai*

* Remiamasi Gaidžio, Tureikytės ir Šutinienės pateiktu kohortų grafiku, žyminčiu generacinius vienetus (Gaidys *et al.* 1991; 77–87).

symbolinis universumas (Berger, Luckmann 1999); tai bendras vertybių rinkinys, kuris, anot A. Strausso, konkrečioje visuomenėje nuoširdžiai puoselėjamas ir diegiamas remiantis socializacija (Strauss 1996; 11).

Biografijose šis universumas turi individualią pagavą ir išraišką arba, kaip tai įvardija minėtas sociologas, *simbolinę reprezentaciją*. Šios reprezentacijos yra skirtingų struktūrinių socialinių ar istorinių sąlygų patirties pojūtis. Tai leidžia teigti, kad autobiografija savyje apima individualias identiteto reprezentacijas per asmeninę patirtį bei pajautą, bendras socialinio identiteto struktūras per bendrą istorinių socialinių įvykių

patirtį ir šios patirties dėka suformuotą pasaulėžiūrą. Ši *bendra patirtis* jungia žmones į socialinius junginius – kohortines kartas / generacijas. Taigi, remdamiesi šia teorine schema, manytume, kad individualiose biografijose galima atpažinti bendrą kohortinės kartos identitetą.

Vadinasi, norint kalbėti apie mokslinius kohortinės kartos identiteto tyrinėjimus, mokslininkui būtina atpažinti ir fiksuoti socialines kategorijas bei praktikas, kurios empiriškai reprezentuojamos autorių autobiografijose. Kitaip tariant, šis analizės lygmuo įvertintų realųjį tokio identiteto aspektą ir jam suteiktų nominalųjį matmenį.

LITERATŪRA

Barth, Fredrik. 1969. „Introduction“ in F. Barth (ed.) *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Oslo: Universitetsforlaget.

Berger, Peter L. 1995. *Sociologija*. Vilnius: Litterae Universitatis.

Berger, Peter L., Luckmann, Thomas. 1999. *Socialinis tikrovės konstravimas*. Vilnius: Pradai.

Bertaux, Daniel. 1981. *Biography and Society*. Beverly Hills: Sage.

Bertaux, Daniel. 1991. „From methodological monopoly to pluralism in the sociology of social mobility“ in S. Dex (ed.) *Life and work history analyses*. London: Sage.

Bourdieu, Pierre. 1987. „The Biographical Illusion“. *Working Papers and Proceedings of the Centre for Psychosocial Studies*. Chicago: Centre for Psychosocial Studies, 17: 1–7.

Broom, Leonard, Bonjean, Charles, M., Broom, Dorothy, H. 1992. *Sociologija / Esminiai tekstai ir pavyzdžiai*. Kaunas: Litera.

Dictionary of Sociology (ed. G. Marshall). 1998. NY: Oxford Univ. Press.

Gaidys, Vladas; Tureikytė, Danutė; Šutinienė, Irena. 1991. „Istorinė lietuvių atmintis (empirinės charakteristikos)“, *Sociologija, Filosofija*. Vilnius: LMAFSTI. 77–87.

Jenkins, Robert. 1996. *Social Identity*. London: Routledge.

Kavolis, Vytautas. 1994. *Epochų signatūros. Žmogus istorijoje*. Vilnius: Vaga.

Mannheim, Karl. 1952. (orig. 1928) „The problem of generations“ in *Essays on the Sociology of Knowledge*. NY: Oxford Univ. Press: 276–320.

Miller, Robert L. 2000. *Researching Life Stories and Family Histories*. London: Sage.

Pilcher, Jane. 1995. *Age and Generation in Modern Britain*. Oxford: Oxford University Press.

Riley, Matilda W. 1998. „A Life Course Approach: Autobiographical notes“ in J. Z. Giele and G. H. Elder, Jr. (eds.) *Methods of Life Course Research: Qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage: 28–51.

Stankūnienė, Vladislava. 1995. *Demografinių procesų valdymas / Teorija ir praktika*. Vilnius: Technika.

Strauss, Anselm. 1995. „Identity, Biography, History, and Symbolic Representations“, *Social Psychology Quarterly* 58 1: 4–12.

Šutinienė, Irena. 1996. „Istorinė Paribio gyventojų sąmonė ir jų integracija Lietuvos valstybėje“ kn. R. Grigas ir kt. (red.) *Paribio Lietuva / Sociologinė Paribio gyventojų integravimosi į Lietuvos valstybę apybraiža*. Vilnius: LFSI. 33–60.

Thompson, Paul. 1990. *The Voice of the Past. Oral History*. Oxford: Oxford University Press.

Фукс-Хайнриц, Вернер. 1994. „Биографический метод“ в Е.Ю. Мещеркина и В.В. Семенова (ред. колл.) *Биографический метод в социологии: история, методология и практика*. Институт социологии РАН: 11–41.

SUMMARY

Any empirical research of identity confronts a serious methodological issue. If social scientists categorise different human settings in society with assignment of certain social features as a base of collective identity,

is it appropriate to talk about a certain identity as a really existing phenomenon at all? Our attempts to answer this question are based on the examination of specific character of a qualitative research of cohort gene-

ration identities in the XX century's Lithuania. The article discusses a general meaning of identity concept and its connections with autobiographical narrative, defines concepts of collective and individual identity, theorises the process of social identity construction within social group and in the cases of social category, analyses dimensions of nominal and real identity.

Discussion of social identity construction is based on the idea of Anselm Strauss that life story narratives involve both personal and collective / social history. Biographical processes refer not only to individual but also to collectivities. Individual experiences are very often shaped by similar events. Similar experiences are treated as a *symbolic universe*, in the words of P. Berger and Th. Luckmann. It is a realm of common values advanced and shared due socialization. This universe in biographies is expressed through individual perception and narration or, according to A. Strauss, through *symbolic representa-*

tions. Those representations are experiential perceptions of certain structural social and historical circumstances. Such premise allows us to treat autobiography as narrative, where individual representations of identity intermingle with a general structure of social identity through merge of personal feelings, common historical experience, and shared worldview. The common experiences consolidate humans into social units called cohort generations. Mentioned theoretical assumptions give us a good reason to search for a common identity of cohort generations in the individual biographies.

Consequently, scientifically exploring identity of cohort generations, social scientists have to comprehend and focus on social categories and practices, which are empirically represented by the authors in autobiographies. It means that such point of view acknowledges a real appearance of identity and gives a nominal dimension to it.

Įteikta 200411 05

Pateikta spaudai 2004 12 28

Klaipėdos universitetas

Socialinių mokslų fakultetas,

Sociologijos katedra,

Klaipėda, Minijos g. 153